

بسم الله الرحمن الرحيم

جایگاه علمی زن در جامعه اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری

نسیم مرادی^۱

چکیده

امروزه مباحث مربوط به زنان در اولویت قرار دارد؛ زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه نقش بسیار مهم و حیاتی در سلامت روانی جامعه و خانواده دارند. پژوهش حاضر با استفاده از اطلاعات کتابخانه‌ای و روش توصیفی-تحلیلی جمع‌آوری شده و هدف از پژوهش حاضر بررسی جایگاه زن در جامعه اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری می‌باشد. دیدگاه رهبری به زن و جایگاهش در توسعه ابعاد مختلف جوامع اسلامی به ویژه بعد علمی جامعه، نگاهی است جامع که علاوه بر ارزش‌های الهی، منطق انسانی نیز در آن لحاظ شده است. ایشان نقش زنان را نه تنها کمتر از مردان نمی‌دانند بلکه معتقدند نقش زنان حساس‌تر، ظریف‌تر و ماندگارتر می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که با توجه به نقش و اهمیتی که اسلام برای جایگاه زنان تعیین کرده زنان مسلمان می‌توانند با حفظ شئون اسلامی در کنار وظایف و تکالیفی که نسبت به نهاد خانواده دارند، در عرصه‌های مختلف اجتماعی، علمی و فرهنگی و... نقشی بی‌بدلیل و تاثیرگذار داشته باشند.

واژگان کلیدی: زن، رهبری، جایگاه علمی، جامعه.

^۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه حضرت زهرا (س)، شهرستان بروجن.

مقدمه

امروز گفتمان زنان به عنوان یک گفتمان غالب در سطح جوامع مطرح است و از آنجا که نیمی از هر جامعه را زنان تشکیل می دهند، مسائل مربوط به آنان اهمیت ویژه ای پیدا می کند. در طول تاریخ، زنان با اجحاف های زیادی مواجه شده اند و بسیاری از حقوق انسانی آن ها نادیده گرفته شده است. به عنوان مثال، در یونان باستان، زنان همچون بردگان خرید و فروش می شدند و از ابتدایی ترین حقوق خود محروم بودند. اما با وقوع رنسانس و ورود به عصر روشنگری، جریان های برابری طلبانه به منظور جبران این ظلم تاریخی شکل گرفتند. در جامعه امروز، سه جریان عمده در قبال مسائل زنان وجود دارد: عده ای هرگونه حضور اجتماعی زن را رد کرده و حکم به خانه نشینی او می دهند، در حالی که جریان های برابری طلبانه زن را به حداکثر حضور اجتماعی برابر با مردان تشویق می کنند. گروه سوم، که نظری بینابین دارند، به دنبال ایجاد تعادل بین این دو دیدگاه هستند. در این راستا، مقاله ای که در اینجا مورد بررسی قرار می گیرد، به جایگاه علمی زنان از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه ای، می پردازد. این مقاله در قالب پنج بخش به بررسی حجاب و پوشش، زنان و بنیان خانواده، فعالیت های فرهنگی، حضور سیاسی و اجتماعی، و نقش زنان در انقلاب اسلامی می پردازد. نتایج این بررسی نشان می دهد که رهبر انقلاب بر اهمیت و ضرورت حضور زنان در عرصه های فرهنگی و اجتماعی تأکید دارند، به شرطی که این حضور متناسب با شأن و کرامت آن ها باشد. هدف این مقاله، بررسی دیدگاه رهبر درباره جایگاه علمی زنان در جامعه اسلامی است و به ویژه تأکید می کند که زنان باید در عرصه های علمی و پژوهشی فعال باشند و به پیشرفت جامعه کمک کنند. اهمیت و ضرورت این موضوع در این است که با توجه به تحولات جهانی و نیاز به ارتقاء دانش و علم در جامعه، توجه به جایگاه علمی زنان می تواند به بهبود وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه اسلامی کمک کند. در نهایت، این مقاله سعی دارد تا با بررسی نظرات رهبر در خصوص جایگاه علمی زنان، راهکارهایی برای تقویت حضور آن ها در عرصه های علمی و پژوهشی ارائه دهد و نشان دهد که چگونه این حضور می تواند به پیشرفت و توسعه جامعه اسلامی بینجامد و در این راه از روش توصیفی-تحلیلی و اطلاعات کتابخانه ای استفاده کرده است.

۱. مفهوم شناسی واژه زن

زن . [ز] (ا) نقیض مرد باشد. (برهان). مطلق فردی از افراد لثا خواه منکوحه باشد و خواه غیرمنکوحه . (آندراج). مادینه ً انسان . بشر ماده . امراء. مقابل مرد. مقابل رجل . (فرهنگ فارسی معین). انسان و ماده ای از نوع بشر و مرأه و نساء و خاتون و بانو. ج ، زنان . (ناظم الاطباء). مادینه از آدمی . با ژینای یونانی از یک اصل است . پهلوی «ژن» (زن . زوجه)، اوستا «جنى» و «جنى» ...، هندی باستان «جنى» و «جنى» (زن ، زوجه)، ارمنی «کین» (زن ، بانو)، کردی «ژین» (زن) (، افغانی «جینه ای» و «جونه ای»، بلوچی «جن» و «غین»، سریکلی «غین» و «ژین»، منجی «ژینگا» و اورامانی «ژن».

زن پاراو، چون بیابد بوقواژه «زن» به معنای انسان ماده و همسر به کار برده می شود.^۱ در انگلیسی باستان «وایفمن»^۲ به معنی انسان ماده بوده است، در برابر «ورمن»^۳ به معنی انسان نر. در آن دوران «من»^۴ معنی خنثی داشت و فقط نوع انسان را می خواند. همچنین در زبان سوربی پایینی «ژونا»^۵ و در زبان های بوسنیایی، چکی و کرواتی «ژنا»^۶ و در زبان کردی «ژن»^۷ گفته می شود.

نمادی که برای سیاره ناهید «ونوس»^۸ در نظر گرفته شده همان نماد جنسیت زن است و آن نیز شکلی نمادین از آینه در دست ونوس، خدای روم باستان است. این نماد از یک دایره و یک صلیب کوچک در زیر آن ساخته شده است؛ در یونی کد هم این نماد پذیرفته شده است. همچنین نماد ونوس نماد زنانگی و رفتار زنانه نیز است. در شیمی دوران باستان عنصر مس نیز همین نماد را داشت. در آن زمان دایره بالای نماد، روح و به علاوه زیر آن نماد، ماده در فیزیک بود. در تاریخ گذشته ایران و در دوران کشاورزی زن از نقش و اهمیتی بالا برخوردار بود و نامگذاری روستا و شهر با نام زن گره

^۱. معین، فرهنگ معین.

^۲. wifman.

^۳. Werman.

^۴. Man.

^۵. Žona.

خورده بود. نام‌های جغرافیایی که در زیر آمده‌است؛ شناسه ایزدبانوی آب‌های روان آناهیتا و نقش آمیختگی زن با عناصر آب و خاک می‌باشد:

۱. دختر، دور، دوور، دِده، دادا، دَت، دُت

۲. زن، پیرزن، پیربانو، بان، خاتون، بی بی، دای، دایه، مام، ماما

زنان در سیره عملی و نظری پیامبر اکرم، مورد احترام توصیف شده‌اند و حضرت محمد صلی الله علیه و آله نیز در دفاع از حقوق آنها کوشیده است.^۱

بر اساس روایت‌هایی در منابع روایی اسلامی، حضرت محمد صلی الله علیه و آله هرگاه خبر از تولد نوزاد دختری می‌شنید، به اصحابش تذکر می‌داد که دختران، همچون گل‌های خوشبویی هستند که روزیشان از جانب خدا تأمین می‌شود. در روایتی دیگر از ایشان منقول است که تکریم زنان را کار بزرگ‌منشان دانسته‌است و اهانت به آنها را کار پست و فرومایگان معرفی کرده‌است.^۲ اسلام در ترسیم جایگاه زنان در خانواده، آنها را امانت الهی، مظهر زیبایی، محبوبیت، بی‌نیازی، مظهر ظرافت و حساسیت و نقطه اتکاء در مسائل روحی و معنوی معرفی می‌کند و از زن به عنوان عنصر اصلی تشکیل خانواده یاد می‌کند.^۳

از نگاه امام نماد ارزشمند و بسیار روشن زن در جامعه اسلامی، زنی است که در براندازی رژیم شاه و پس از آن در مراحل تصویب و تثبیت جمهوری اسلامی نقش ارزنده‌ای داشت حتی انقلاب اسلامی گاه به نام انقلاب چادرها نامیده می‌شود. این زن در جنگ و دفاع نقش تعیین کننده‌ای دارد و در هدایت و رهنمود جوامع جزو رسولان و فرستادگان دینی است. از منظر امام، زن مربی و مظهر آمال بشر است و از دامن وی مرد به معراج می‌رود.^۴

۱. عیوضی، مشارکت اجتماعی زنان؛ رویکردی اسلامی، ص ۱۳۳.

۲. محمدیان، اخلاق تشریع کیفر برای بانوان در فقه امامیه، ص ۱۵۲.

۳. تقوی‌پور، الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی، ص ۱۱۹.

۴. همان، ج ۱۸، ص ۴۴۵.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که با توجه به نقش و اهمیتی که اسلام برای جایگاه زنان تعیین کرده، زنان مسلمان می‌توانند با حفظ شئون اسلامی و رعایت تکالیف و مسئولیت‌های خود نسبت به نهاد خانواده، در عرصه‌های مختلف اجتماعی، علمی و فرهنگی نقشی بی‌بدیل ایفا کنند. اسلام به‌طور خاص بر اهمیت و ارزش‌های انسانی و اجتماعی زنان تأکید دارد و آن‌ها را به تحصیل و فعالیت‌های علمی تشویق می‌کند. زنان می‌توانند با مدیریت صحیح و برنامه‌ریزی دقیق امور منزل و خانواده، به تحصیلات عالی و انجام پژوهش‌های علمی بپردازند. این توانمندی‌ها به آن‌ها این امکان را می‌دهد که با استفاده بهینه از وقت خود، در زمینه‌های مختلف علمی و اجتماعی فعال باشند و به پیشرفت جامعه کمک کنند. رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، نیز همواره بر اهمیت نقش زنان در جامعه تأکید داشته و به این نکته اشاره کرده‌اند که زنان می‌توانند با حفظ هویت اسلامی و مسئولیت‌های خانوادگی، در عرصه‌های مختلف اجتماعی و علمی مشارکت کنند. ایشان بر این باورند که زنان نه تنها باید در خانه و خانواده فعال باشند، بلکه باید در زمینه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی نیز حضور مؤثری داشته باشند و در پیشبرد اهداف نظام اسلامی نقش‌آفرینی کنند. رهبر انقلاب به توانمندی‌های زنان در علم و دانش و نیز تأثیر آن‌ها بر تربیت نسل‌های آینده تأکید کرده و از آن به‌عنوان یک ضرورت برای پیشرفت کشور یاد می‌کنند. از این رو، با ایجاد تعادل بین مسئولیت‌های خانوادگی و فعالیت‌های اجتماعی، زنان مسلمان می‌توانند به‌عنوان نیروهای مؤثر در جامعه عمل کنند و در راستای تحقق اهداف علمی و اجتماعی گام بردارند.

فهرست منابع و مآخذ

الف) فارسی

۱. اشتهاوردی، محمد، پوشش زن در اسلام همراه پیام ها و فتاواهای امام خمینی، تهران: انتشارات ناصر، چاپ یازدهم، ۱۳۷۳ ه.ش.
۲. احسانی، محمد، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، تهران: دفتر عقل، دین و رسانه، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه.ش.
۳. امین زاده، محمدرضا، جایگاه اخص زن، تهران: چاپ و نشر بین الملل، چاپ اول، ۱۳۸۰ ه.ش.
۴. تقوی پور، محمدرضا؛ اسماعیلی، محسن، الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی، زنان و خانواده. فصل نامه فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده، سال یازدهم، ش ۳۸، بهار ۱۳۹۶ ه.ش.
۵. جلالی، سهیلا، درخشش زنان مسلمان در عرصه علم و فرهنگ در صدر اسلام، نشریه مسجد، ش ۹۹، اسفند ۱۳۸۴ ه.ش.
۶. حجاب و آزادی: مقالات کنگره اسلام و زن، تهران: انتشارات چاپ و نشر، چاپ دوم، ۱۳۶۸ ه.ش.
۷. خامنه ای، سید علی، جایگاه زن در جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۱۲/۴ ه.ش.
۸. -----، دیدار با زنان مسلمان ایران و ۹ کشور جهان، ۶۸/۱۱/۱۸ ه.ش.
۹. -----، دیدار با مردم گنبد، ۱۳۷۴/۷/۲۷ ه.ش.
۱۰. -----، دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۸۴/۳/۲۵ ه.ش.

۱۱. -----، گفت و شنود به مناسبت میلاد حضرت زهرا، ۱۳۷۷/۷/۱۸. ش.
۱۲. -----، مصاحبه با مجله زن روز، ۱۳۶۶/۱۲/۱۳. ش.
۱۳. خمینی، سید روح الله، صحیفه امام، جلد ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۴، ۹، ۶، ۵، ۴، ۱، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم، ۱۳۸۵. ش.
۱۴. سامانی، محمود، نقش زنان در تاریخ اسلام، تهران: انتشارات مشعر، چاپ اول، ۱۳۹۰. ش.
۱۵. سعیدی، فریده، حجاب، دانشنامه جهان اسلام. تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی. ۱۳۸۳. ش.
۱۶. صهباء، خانواده، تهران: موسسه فرهنگی هنری ایمان جهادی، چاپ بیست و سوم، ۱۳۹۴. ش.
۱۷. طاهری، رضا، اناهیته و ایزد بانوان دیگر در اسطوره ها و باورهای ایرانیان، تهران: انتشارات فروهر، چاپ اول، ۱۳۹۳. ش.
۱۸. عیوضی، محمدرحیم؛ کریمی، غلامرضا، مشارکت اجتماعی زنان؛ رویکردی اسلامی، تهران: بی نا، ۱۳۹۰. ش.
۱۹. فاضلی، سیداحمد، نقش زنان شیعه در عصر امام علی علیه السلام، تهران: انتشارات میثم تمار، ۱۳۸۲. ش.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، جلد ۲، تهران: انتشارات دارالثقلین، چاپ دوم، ۱۳۹۱. ش.
۲۱. محمدیان، علی؛ سلحشور، بتول، اخلاق تشریع کیفر برای بانوان در فقه امامیه، مطالعات زن و خانواده، تهران: بی نا، ۱۴۰۰. ش.
۲۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۴۳، تهران: اسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۸۶. ش.
۲۳. محمدی، محمد، میزان الحکمه، تهران: انتشارات دارالحديث، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۱. ش.

۲۴. مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، صحیفه امام، جلد ۷، بی نا، چاپ اول، ۱۳۶۲ ه.ش.

۲۵. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: انتشارات زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶ ه.ش.

۲۶. منصوری، زهره، فصلنامه پژوهشنامه فقهی حقوقی زنان و خانواده، شماره ۱۴، بهار ۱۴۰۰ ه.ش.